

LENDVAI GERGELY FERENC*

FAKE NEWS-SZABÁLYOZÁS EURÓPÁN ÉS AMERIKÁN TÚL – A BRAZIL ÁLHÍRTÖRVÉNY BEMUTATÁSA KRITIKAI MEGKÖZELÍTÉSBE

I. Bevezetés

Az (online) álhírek szabályozásának kérdése évek óta foglalkoztatja kutatók és szabályozók ezreit. A téma iránt érdeklődők számára ismeretes lehet a német Hálózati Végrehajtási törvény (a továbbiakban: „NetzDG”), amely kirívóan szigorú szabályokat vezetett be a nagyobb felhasználásbázissal rendelkező platformokra nézve,¹ a francia loi Avia,² amely elsősorban inkább az online platformokon megszorozódott gyűlöletbeszédet kívánta orvosolni – ugyan sikertelenül –, de fontos rendelkezéseket tartalmazott az álhírek tekintetében is,³ de megemlíthető az információmanipuláció elleni harcot maga elé célul kitűző törvény is, amely elsősorban a politikai reklámok és a kampányidőszak vonatkozásában proponált szigorú végrehajtási, ellenőrzési és átláthatósági szabályokat.⁴ Kiemelhető még az Egyesült Királyságban egy, az online világ és kommunikációáramlás biztonságát elősegítő szabályozás is, az Online Harms White Paper, amely igen grandiózus vállalatokat maga elé tűzve, a dark webben található jogellenes tartalmaktól kezdve, az online gyermekvédelmen át, a fake newsig bezárólag egy átfogó javaslatcsomagot tartalmazott.⁵ Az Egyesült Államok szabályozását vizsgálva elsősorban pár állami rendelkezés kívánja az álhírek jelenségének rendezését. Ilyen állami szabályozás a kaliforniai Bot Disclosure Act, amely különös hangsúlyt ad az „automata botok” álhírterjesztésének visszafogására azzal, hogy előírja: a közösségimédia-platformok automatizált botjai felfedjék mesterséges személyazonosságukat, amikor kereskedelmi vagy politikai céllal lépnek kapcsolatba a felhasználókkal.⁶ Az álhírek specifikus fajtáira, így többek között az új média- és digitális jelenségek okozta fake news⁷ terjesztésre is kiterjed egyes államok szabályozása; példának okáért Kaliforniában a deepfake-re, azaz a mesterséges intelligenciával manipulált audiovizuális tartalmakra, is létezik szabályozás, amely kifejezetten a politikai álhírek visszaszorítását célozza.⁸ Végül a Maryland állambeli szabályozásról is érdemes szót ejteni; az „Online Electioneering Transparency and Accountability Act” nevű állami szabályozás⁹ a fentiekhez hasonló módon, a politikai álhírek ellen olyan rendelkezéseket vezet be a médiaplatformok számára, amelyek értelmében a platformok kötelesek arra, hogy nyilvános fájl vezessenek a politikai hirdetésekről. A törvény célja, hogy növelje az online politikai reklámok átláthatóságát és enyhítse a dezinformáció hatását a választási kampányok során.

Nem lenne ildomos, végképp nem helyes megállapítás, ha azt állítanánk, hogy nincs álhírszabályozás Európán és Amerikai Egyesült Államokon kívül. Gondolhatunk itt a szingapúri „POFMA”-ra,¹⁰ amely lehetővé teszi a kormányzati hatóságok számára, hogy elrendeljék a hamisnak ítélt, a közérdeket, a nemzetbiztonságot vagy a gazdaságot sértő online tartalmak javítását, eltávolítását vagy blokkolását.¹¹ E törvény különösen szigorú büntetéseket ír elő; a szabályok be nem tartása ugyanis nem csupán pénzbírsággal, hanem súlyosabb kihágás esetén börtönbüntetéssel is járhat. Ha belemélyedünk az indiai szabályozásba, kiderül, hogy a kormány számos lépést tett az álhírek elleni küzdelem érdekében. 2021-ben bevezették az információs technológiai („közvetítői iránymutatások és a digitális média etikai kódexe”) szabályokat, amelyek előírják a közös-

ségimédia-platformok számára, hogy tartsák be az álhírek, a gyűlöletbeszéd és a féltetjékoztatás terjedésének megakadályozására vonatkozó előírásokat.¹² Utolsó példaként Ausztrália 2021-ben léptette hatályba a „Hírmédia és a digitális platformok kötelező alkuszi kódexét”.¹³ Bár ez a kódex elsősorban a hírtartalmak terjesztésével és a platformok és a hírküldők közötti kapcsolatokkal kapcsolatos kérdésekkel foglalkozik, közvetve a dezinformáció terjesztésével is foglalkozik, mivel előírja a platformok számára, hogy jóhiszeműen tárgyaljanak a hírküldőkkel.

A fenti példálózás célja e tanulmány talán specifikusnak és meglepőnek ható témáját kívánja felvezetni azzal, hogy bemutassa a brazil álhírtörvényt¹⁴ (az angolszász irodalomban „Brazilian Fake News Act/Bill”) mint jogi és szabályozási nívumot az álhírekkel szembeni harcban. Szokatlan hírre keltek ugyanis Brazília Telegramot használó lakosai; a népszerű üzenetküldő alkalmazást használók ugyanis 2023. május 9. napján a következő üzenetet kapták az alkalmazástól: „Brazília olyan törvényt készül elfogadni, amely véget vet a szólásszabadságnak”.¹⁵ Szintén májusban az Alphabet, a Google és a YouTube anyavállalata „agresszív” kampányolásba kezdett, a fentebb említett „szólásszabadságot eltörölő” törvényt hevesen kritizálva azzal, hogy platformjaikon ezzel kapcsolatos információkat és hirdetéseket tettek közzé.¹⁶ Az olvasó joggal kérdezheti: miért zavarja a világ legnagyobb vállalkozásait és „platformszereplőit” egy nemzeti törvény? A válaszhoz szükséges a törvény sajátosságát, annak többértéű társadalmi aspektusait és szerteágazó brazil kontextuális közeget figyelembe venni. Ahogy a fenti példákból kiderül, a szabályozások földrajzi megoszlása egyértelműen az európai, az amerikai és angolszász, illetve a nagy népességgel rendelkező ázsiai országokra volt jellemző. Fontos ugyanakkor aláhúzni, hogy a világ ötödik legnagyobb „digitális populációjával” rendelkező országa, a maga 168 millió digitális lakosával,¹⁷ Brazília, amely évek óta nagy érdeklődésre ad okot nemzetközi kutatásokban különösen a brazil online világ kiemelt polarizáltsága miatt.¹⁸ A 168 millió internethasználó egyben azt is jelenti, hogy a brazil lakosság 84,3%-a használ internetet, a fiatalabb 10–34 éves korosztálynak pedig 90%-a internethasználó.¹⁹ Összehasonlításképpen, e számok még szignifikánsabbá válnak, ha azt nézzük, hogy a brazil digitális jelenlét jelentősebb, mint olyan EU-s országokban, mint Olaszország, Lengyelország, Portugália, Görögország vagy Horvátország, és gyakorlatilag pár százalékkal van lemaradva a magyarországi számoktól.²⁰ Ha a Statista eredményeit nézzük, az internethasználat Brazíliában gyakorlatilag csak és kizárólag a közösségimédia-platformok, azon belül is, az online óriásplatformok látogatásából áll. A statisztikákból kiolvasható a Meta (különös tekintettel a WhatsAppra és a Facebookra) egyértelmű és megkérdőjelezhetetlen dominanciája a lakosság körében,²¹ amely részben előre is vetíti, miért volt ilyen kirívóan fontos az álhíreket szabályozni az országban, és azt is, hogy miért váltott ki jelentős kontroverzalitást a vállalatok (különösen a Facebook) részéről a brazil álhírtörvény.

II. A brazil álhírszabályozás kezdete és jelene

Mindenekelőtt kiemelendő, hogy a fake news mint online, infokommunikációt és médiát érintő jelenség nem idegen a brazil média- és platformközegtől.²² Talán a legprominensebb példája a jelenség létezésének – még inkább súlyosságának – igazolására a braziliai választások során terjesztett álhírek hatása lehet. Jair Bolsonaro, az

* A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-23-3 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

akkori regnáló elnököt és jelöltet ugyanis súlyos vádak érték azzal kapcsolatban, hogy a 2018-as választások során a Facebook és más üzenetküldő alkalmazások használatával terjesztett „álhírgyártással”, azaz álhírek terjesztésével igyekezett növelni támogatottságát a kampányidőszakban.²³ E szisztematikusan álhírkampány része volt az is, hogy Bolsonaro támogatóit Alexandre de Moraes, a braziliai Legfelső Szövetségi Bíróság minisztere elrendelte 2020-ban, hogy az érintett álhírtérjesztő fiókokat blokkolni, illetve korlátozni kell.²⁴ A szabályozói szándék még egyértelműbbé és megalapozottabbá vált a 2023. január 8-i Brazíliavárosban (Brasília) történt katonai puccskísérlet után, ahol az extrémista, Bolsonaro-szimpatizáns felkelőket álhírekkel buzdították a különböző platformokon, hogy támadják meg a főváros állami intézményeit.²⁵ Ahogy Jordão kiemeli, az álhírek terjesztése részben, illetve egyes részleteiben közvetett módon szabályozva volt Braziliában, az álhírek számának megnövekedése, illetve az elszámoltathatóság ellehetetlenülése miatt határozott szabályozói igény alakult ki az álhírek elleni küzdelem kapcsán.²⁶ A politikai álhíreken túl szintén kiemelkedő a COVID-19-et érintő dezinformációs kampányok az országban,²⁷ amelyek leginkább két célt szolgáltak és értek el; egyfelől a társadalmi megosztottságot akarják előidézni, másfelől pedig a brazil újságírói munkát és a tudományos eredmények hiteles közlésébe vetett hitet kívánták lerontani.²⁸

E két kiemelt, modern álhírforrás-kampány eredményeként Alessandro Viera szenátor benyújtotta a braziliai törvényhozás elé a PL 2630 névre hallgató álhírtörvény-javaslatot.²⁹ Viera szenátor első javaslata heves kritikákat kapott, többek között azért, mert az eredeti javaslat olyan szigorú rendelkezéseket is tartalmazott, amelyek előírták a kötelező azonosítást, amelyet személyazonosító igazolvány és a személyes mobiltelefon használatával vezettek volna be. Emellett kibővítette a meglévő adattárolási követelményeket annak érdekében, hogy lehetővé tegye a mobiltelefonon keresztül megosztott információk nyomon követését, ideértve a privát üzenetküldő alkalmazásokon keresztül történő megosztást is.³⁰ Ugyan a javaslatot elfogadta 2020 júniusában a brazil képviselőház, a kezdeti konfliktusok okozta aggályok orvoslása érdekében a törvényjavaslat kapcsán széles körű konzultáció kezdődött el, amelyben a szabályozó szerveken túl civil szervezetek, Big Tech-képviselők és média-vállalkozások is részt vettek.³¹ A jelenleg a Nemzeti Kongresszus elfogadására váró javaslat új változatával a konzultáció civil szervezet résztvevői elégedettségüket fejezték ki, különösen arra tekintettel, hogy az álhírek elleni harc kapcsán egy harmonikus, konszolidált megoldási javaslatot sikerült készíteni.³²

III. Az álhírtörvény kiemelt rendelkezései

A következőkben az álhírtörvény részletei kerülnek bemutatásra. E helyütt érdemes ismételt kiemelni, hogy a javaslat számos módosításon ment keresztül, e tanulmány megírásakor az álhírtörvényt 152 alkalommal módosították a Szövetségi Szenátus törvényelfogadás-követő rendszere szerint.³³ Ennek következtében a jelen cikk megírásakor hatályos javaslat az eredetileg 31 szakaszt tartalmazó javaslat helyett immár 41 szakaszt tartalmaz, és az eredeti javaslat szerkezetéből és tartalmából igen kevés lényegi elem maradt meg.³⁴ Az álhírtörvény célja, hogy a közösségimédia-platformokra kötelezettségeket rójanak az álhírek terjesztése kapcsán, amelynek garanciájaként a szabályozó kifejezetten magas bírságokat állapít meg a nem-megfelelés vonatkozásában. Ahogy több portál és szerző is jelzi, a brazil álhírtörvény céljai és szabályozása tekintetében felfedezhetőek az európai unió digitális szolgáltatásokról szóló rendelet (a továbbiakban: „DSA”)³⁵ jogalkotói szándékai is.³⁶

Az álhírtörvény első cikke, egyben reflektálva is az előző állításra,³⁷ ki is emeli, hogy a törvény első számú célja a szabadság (így a véleménynyilvánítás szabadsága), a felelősség és az átláthatóság biztosítása az interneten, különösen a közösségi hálózatok és a magánüzenet-szolgáltatók által szolgáltatott felületeken.³⁸ Szintén a DSA-hoz hasonló módon, a brazil álhírtörvény is specifikálja, hogy mely platformok érintettek a törvény rendelkezései által.³⁹ Az eredeti javaslat 1. cikk 1. §-ának értelmében a törvény nem vonatkozott

volna olyan közösségi hálózatokra és a magánüzenet-szolgáltatókra és olyan szolgáltatásokra, amelyek a brazil nyilvánosság számára nyújtanak szolgáltatásokat, és kevesebb mint kétfélmillió (2 000 000) regisztrált felhasználóval rendelkeznek.⁴⁰ Mindez ugyanakkor jelentős módosításon ment keresztül, köszönhetően annak, hogy a jogalkotó felismerte, hogy elsősorban a nagy, népszerű üzenetküldő alkalmazások jelentik az elsődleges problémát az álhírtérjesztés kapcsán, ezért a jelenlegi verzió szerint a törvény olyan jogi személyiséggel rendelkező, a brazil közönségnek szolgáltatásokat nyújtó és szervezett módon tevékenységet folytató közösségi hálózatok, keresőmotorok és azonnali üzenetküldő rendszerek szolgáltatóira vonatkozik, amelyek regisztrált felhasználóinak száma az országban meghaladja a tízmillió (10 000 000) főt, beleértve azokat a szolgáltatókat is, amelyek tevékenységét külföldi székhelyű jogi személyek végzik. E helyütt érdemes aláhúzni, hogy a DSA-val ellentétben a brazil álhírtörvény nagy hangsúlyt fektet az üzenetküldő alkalmazásokra. Ennek az okát ismételtelen a braziliai statisztikák segítségével érdemes kibontani. Thiago BIANCHI kutatása alapján a brazil okostelefonnal rendelkező lakosság 99%-a használja a WhatsAppot, 82%-a használja az Instagram üzenetküldő felületét és 71%-a használja a Messengert, a Facebook saját üzenetküldési applikációját kommunikációra 2022-ben.⁴¹ A Meta alá tartozó WhatsApp uralma ugyanakkor, ahogy BIANCHI is jelzi, nem kizárólag az üzenetküldésben manifesztálódik; az appot a brazil lakosság hangüzenetváltásra is használja, illetve megjelentek és népszerűek az országban azok a kis- és középvállalkozások is, amelyek a WhatsAppon hirdetnek, azaz az üzenetküldő alkalmazást mint egyfajta kereskedelmi eszközt használják.⁴² Megemlítendő továbbá, hogy a WhatsApp mellett kinőtt, pontosabban robbanásszerű népszerűség növekedésnek örvendő, a Telegram alkalmazás is, amely 4 év alatt megérett a felhasználóinak számát (így 2022-ben már a brazil okostelefonok 60%-ára volt letöltve az app), és amely arról ismert, hogy végponttól végpontig titkosított kommunikációt kínál, ezzel lényegében lehetetlenné téve az üzenetek hozzáférhetőségét nem Telegram-szerverekről.⁴³

A hatály tekintetében az álhírtörvény a DSA-hatályhoz kapcsolódó szabályait *mutatis mutandis* alkalmazva kiemeli, hogy a törvény a külföldön székhellyel rendelkező közösségi hálózatszolgáltatókra és magánüzenet-szolgáltatókra is vonatkoznak, ezzel a hatályt a szolgáltató székhelye helyett a szolgáltatás nyújtásának helyéhez köti. A törvény egyik legkiemelkedőbb szakasza a 3. cikk, amelyben lefektetik az tizenegy alapelvet, amely a törvény nyelvezete értelmében „vezérlő” a rendelkezéseket, ezek az alábbiak:

- I. a véleménynyilvánítás és a sajtó szabadsága;
- II. az egyén személyiségi jogainak, méltóságának, becsületének és magánéletének biztosítása;
- III. a felhasználó politikai és vallási preferenciáinak és személyes világnézetének szabad kialakításában való tiszteletben tartása;
- IV. az információs rendszerek megbízhatóságának és integritásának biztosítása;
- V. a felhasználók jogellenes vagy visszaélészerű megkülönböztetésének tilalma az e törvény hatálya alá tartozó alkalmazásszolgáltatók szolgáltatásai tekintetében, beleértve az aktualizált adatokat és a funkciók nem technikai korlátozását, kivéve az e törvény rendelkezéseinek be nem tartása esetén;
- VI. a kommunikációs és információs eszközökhöz való széles körű hozzáférés;
- VII. a fogyasztók védelme [fogyasztóvédelem], és
- VIII. átláthatóság és autonómia a felhasználási feltételek és politikák tekintetében, mint például a fizetett hirdetések és tartalmak sugárzása;
- IX. a közegészségügy védelme;
- X. a vállalatok ösztönzése az önszabályozásra; és
- XI. a szabad kezdeményezés elve.

A változtatások jelentős és számos változást vezettek be az alapelvek tekintetében. Az eredeti három alapelvet jelentősen kibővítő módosítások során a javaslatban nagyobb relevanciát kapott az álhí-

rek disztingváltságát; a politikai álhírterjesztésen túl a fake news közegészségügyi aspektusát is érintenie kell a szabályozásnak, illetve proponálja a törvény a horizontális szabályozást azzal, hogy alapelvi szinten megemlíti az önszabályozásra ösztönzést.

A törvény az alapelveket széles körű célok meghatározásával is kontextualizálni kívánja. A 4. §-ban az álhírtörvény négy kiemelt célt fogalmaz meg, amelyek összhangban állnak az alapelvekkel. E célok közé tartozik az alapelvből célú „nemesedett” demokratikus folyamatok biztosítása és a tájékoztatás sokszínűségéhez való hozzáférés elősegítése, a cenzúra megakadályozása az online térben, a nagyfokú és kiterjedt transzparencia, illetve az átláthatóság garantálása a felhasználási feltételek és reklámok kapcsán. Ez utóbbi kapcsán a célok szintjén a törvény rendelkezik arról is, hogy szükséges a kontradiktórius eljárás, a széles körű védelem és a megfelelő eljárás garantálása a felhasználási feltételek és a szolgáltató egyéb politikáinak alkalmazására vonatkozó eljárásokkal kapcsolatban, különösen a véleménynyilvánítás szabadságát vagy a felhasználók tartalmának és fiókjainak funkcióit korlátozó intézkedések esetében, beleértve a tartalmak és fiókok kizárását, elérhetetlenségét, terjedelmének csökkentését vagy megjelölését. A célok között említésre kerül az is, hogy elő kell segíteni az internetnek mint az állampolgári jogok gyakorlásának eszközének biztonságos, tudatos és felelősségteljes használatára irányuló formális és informális oktatását, a reklámok kapcsán szigorúbb mechanizmusokat kell implementálni, illetve bármilyen jellegű adatok – beleértve a személyes adatokat is – felhasználásának korlátozását is szolgálnia kell a törvénynek.

A fogalmaknál több nívóval is szolgál az álhírtörvény. Egyrészt a közösségi hálózatoknál kiterjedt, szöveges, kép- és audiovizuális tartalmak közzétételét lehetővé szolgáltatást állapít meg definícióként a törvény, amely szolgáltatás lehetővé teszi a felhasználók között kapcsolattartást és a vélemények megosztását (5. cikk IV. pont). A fogalmak közül szintén megemlíti az azonnali üzenetküldő szolgáltatások fogalmát, amely új perspektívát és konceptuális alapot kíván nyújtani és támasztani az ilyen típusú szolgáltatásoknak. A törvény szerint az azonnali üzenetküldő szolgáltatás olyan internetes alkalmazás, amelynek fő célja azonnali üzenetek küldése bizonyos és meghatározott címzetteknek, beleértve termékek vagy szolgáltatások felajánlását vagy értékesítését, valamint a végponttól végpontig terjedő titkosítással védett üzeneteket, az e-mail-szolgáltatások kivételével (5. cikk V. pont). Megjegyzendő e körben, hogy ez a fogalom nagyrészen módosította az eredeti vonatkozó fogalmat, amely az azonnali üzenetküldő szolgáltatások privát üzenetküldő szolgáltatásnak hívta, és amely olyan internetes alkalmazásra vonatkozott, amely lehetővé teszi az üzenetek küldését bizonyos és meghatározott címzetteknek, beleértve a végponttól végpontig terjedő titkosítással védett üzeneteket is, úgy, hogy csak az üzenet küldője és címzettje férhet hozzá az üzenet tartalmához, kivéve az elsősorban vállalati használatra szánt üzeneteket és az elektronikus levelezési szolgáltatásokat (korábbi javaslat 5. cikk IX. pont⁴⁴). E helyütt különösen szignifikáns a jogalkotó felismerése arra tekintettel, hogy a végponttól végpontig tartó, azaz gyakorlati példával élve a Telegram, üzenetküldő szolgáltatásokra is ki kell terjednie a törvénynek, figyelembe véve ezeknek a szolgáltatásoknak a népszerűségét, és az ilyen szolgáltatások használatával járó potenciális veszélyeket,⁴⁵ különösen az álhírterjesztés kontextusában.⁴⁶ A „tartalom” tekintetében a törvény széles megfogalmazást használ; a tartalom olyan, a tágabb értelemben vett ismeretek előállítására és továbbítására felhasználható, feldolgozott vagy feldolgozatlan információ, amely bármilyen adathordozón, hordozón vagy formátumban szerepel, és amelyet internetes alkalmazáson osztanak meg, függetlenül a terjesztés formájától (5. cikk X. pont).

Platformszabályozási szemszögből a legérdekesebb a II. fejezete a törvénynek, amelyben a szolgáltatók kötelezettségeit és felelősségeit rendezi a jogalkotó. E körben egyedülállóan szigorú szabályokat fogalmaz meg ugyanis a brazil álhírtörvény. Elsőként, a törvény elrendeli, hogy a szolgáltatók tiltsák be az azonosítatlan, illetve nem azonosítható automatizált fiókok működését (e helyütt a botok, automata-chatelő szoftverek, bot-accountok értendők⁴⁷), ideértve az ilyen fi-

ókoknak és bot-üzenetküldő alkalmazásoknak a szolgáltatóknak való fizetéssel történő terjesztését is. A szolgáltatóknak ezen túlmenően biztosítaniuk kell az ilyen fiókok azonosítását érintő eljárásokat és mechanizmusokat is, továbbá azt is, hogy az adott platform felhasználója maga is azonosítani tudja, hogy egy másik fiók automatizált fiók-e vagy sem (6. cikk 1–4. §§.). A szolgáltatók továbbá kötelesek portugálul, hozzáférhető és közérthető nyelven tájékoztatást nyújtani a felhasználási feltételeikről (8. cikk). E szabály igencsak hasonló a specifikus nyelvi elemet leszámítva a DSA 14. cikkéhez, amely előírja, hogy a közvetítő szolgáltatók kötelesek a szerződési feltételeiket világosan, egyszerűen, érthetően, felhasználóbarát módon és egyértelműen kell megfogalmazni, az online óriásplatformoknak pedig összefoglalót kell készíteniük a szerződési feltételeikről és az összes uniós tagállami hivatalos nyelven is meg kell jelölniük szabályzataikat.⁴⁸ Szintén szembetűnő a hasonlóság a DSA és a brazil álhírtörvény között az átláthatósági jelentések tekintetében. Utóbbi ugyanis, részben hasonlóan, mint az európai szabályozás,⁴⁹ előírja, hogy a közösségi hálózatok és azonnali üzenetküldő szolgáltatások szolgáltatói [illetve a keresőmotorok szolgáltatói (10. cikk)] fél évente kötelesek átláthatósági jelentést tenni azokról az intézkedésekről, amelyek valamiféle (leginkább moderálási) beavatkozást jelentettek a felhasználók számára, részletesen meghatározott kritériumok szerint (9. cikk).⁵⁰ Az azonnali üzenetküldő alkalmazások szolgáltatóira további többletkötelezettséget állapít meg a törvény. Egyrészt a szolgáltatóknak kötelesek a magatartási kódexikkel összhangban korlátozni az üzenetküldő alkalmazásokon a tömeges tartalom- és médiaterjesztést, másrészt pedig különböző mechanizmusokat kell az alkalmazásukba beépíteni, amelyek ellenőrzik a felhasználó előzetes beleegyezését az üzenetsoportokba, továbbítási listákba vagy a felhasználók csoportosítására szolgáló egyenértékű mechanizmusokba való felvételhez (12. cikk I–III. pontok).

A választásokat követő álhírkampányok tükrében különösen nagy jelentőséggel bír a 13. cikk; bűnügyi nyomozás, illetve büntető-eljárás során ugyanis a bizonyítékok összeállítása céljából az igazságügyi hatóság elrendelheti az azonnali üzenetküldő szolgáltatókat, hogy a meghatározott felhasználók interakcióiról készült feljegyzéseket legfeljebb 15 (tizenöt) napig őrizték meg és tegyék hozzáférhetővé. Szintén a választások utáni eseményekre adott szabályozói reakciónak hathat a 17. cikk, amely előírja, hogy a szolgáltatóknak a felhasználók számára könnyen hozzáférhetővé kell tenniük az összes, fizetett és többszörösen megjelenített választási hirdetési tartalom megjelenítését, egyben a hirdetések átláthatóságára vonatkozóan szintén kötelező a profilalkotási információk elérhetővé tétele (18. cikk). A politikai hirdetéseknek ezenfelül részletesen meghatározott, leginkább az átláthatóságot szolgáló feltételeknek kell megfelelniük (azonosításra alkalmasság, finanszírozás transzparenciája), illetve meg kell jelölniük a „boostolás”, azaz a többszörös vagy ismételt megjelenítés tényét is (19–20. cikkek).

A Sanchez-ítélet fényében,⁵¹ amelyet heves kritikák kapott a közszereplők online megítélése kapcsán, az EJEB-döntést megerősítő szabályozást proponál Brazília is. A 22. cikkben a törvény előírja, hogy a közvetlen vagy közvetett közigazgatási szervek és szervek, valamint az alábbi politikai szereplők és köztisztviselők által intézményként megjelölt közösségi hálózati fiókok közérdekűnek minősülnek, és a közigazgatás elvei vonatkoznak rájuk. Ennek értelmében tehát a politikai szereplők oldalai kvázi „public forum”-ként működnek.⁵² Érdekessége a törvénynek, hogy az alapelveknél említett edukációs cél csupán egy cikkben, a 30. cikkben manifesztálódik, amely részleteit tekintve is ellentmondásosnak hathat, tekintve, hogy a cikk gyakorlatilag egy általános ismertetése annak, hogy miért fontos és elengedhetetlen a médiatudatosság, lényegi, illetve érdemi rendelkezést a cikk nem tartalmaz.

A rendelkezések végrehajtása érdekében a törvény széles körű és sokrétű, polgári jogi szankciórendszerrel vezet be. A törvény be nem tartása esetén az igazságügyi hatóság jár el, a szankciórendszer pedig a lépcsőzetesség és az arányosság elve jellemzi. A legenyhébb szankció a figyelmeztetés, amely a meg nem felelésre való felhívást tartalmazza, illetve a megfelelés előírását harminc (30) napos hatá-

ridő kitűzésével (31. cikk I. pont). Ezt követi a „szankciópiramis” második foka, az egyszerű pénzbírság (31. cikk II. pont). Az egyszerű pénzbírság mértéke az adott gazdasági csoport legutóbbi pénzügyi évében Braziliában teljesített számlázásának tíz százaléka (10%) terjedhet, vagy számlázás hiányában a szankcionált szolgáltató minden egyes regisztrált felhasználójára tíz real (10 R\$ ~ 716 magyar forint) és ezer real (1000 R\$ ~ 716 000 magyar forint) közötti bírság, amely jogsértésenként összesen legfeljebb ötvenmillió real (50 000 000 R\$ ~ 358 000 000 magyar forint) lehet. Ez a bírságolási nagyság messze felülmúlhatja a DSA által előírt, az óriásplatformok és nagyon népszerű online keresőprogramot üzemeltető szolgáltatók előző pénzügyi évi teljes globális éves forgalmának legfeljebb 6%-át kitevő pénzbírságot.⁵³ A szankciók harmadik lépése a szolgáltató tevékenységének ideiglenes felfüggesztése (31. cikk III. pont), végső soron pedig a szolgáltatás betiltása (31. cikk IV. pont).

A törvény sajátossága, hogy létrehoz egy úgynevezett „Inter-netirányító Bizottságot”, amely szigorú szakmai keretekben tudományos és a szolgáltatók számára segítségként szolgáló tanulmányokat, írásokat, ajánlásokat, magatartási kódexeket és véleményeket tesznek közzé (33. cikk).

IV. Álhírtörvény keresztútban – út a cenzúrához vagy a bolsonarói álhírgépezet vége?

Tales TOMAZ három fő aspektuson keresztül értékeli a törvényt: a szólásra gyakorolt hatás, az adatkezelés és az adatok általános biztonsága és a piaci hatalom kapcsán,⁵⁴ jelen tanulmányban a szólás szabadsági kérdések kerülnek alaposabb vizsgálat alá.

A törvény egyértelműen beavatkozik a felhasználó közlésébe; azaz, hogy ilyen szigorú szankciórendszert felállítva korlátozni kívánja az álhíreket, viszont ellentétes hatást is elérhet a szabályozás. A szólás szabályozása a platformokon számtalan kutatót foglalkoztat, legyen szó a demokratikus nyilvánosságra gyakorolt hatásról⁵⁵ vagy éppen a cenzúráról.⁵⁶ Egyértelműnek tűnik, hogy a jogalkotó szándéka pozitív és felhasználóbarát; a brazil álhírtendenciák jogi szabályozása ugyanis két kritikus esetben, a két előző választás során is kiderült, hogy szabályozói feladatokat is érint. A kérdés ez esetben a beavatkozás arányossága, különösen a dermesztő hatás kérdéskörére.⁵⁷ Silva szenátor a javaslatában említi ugyanis a NetzDG-t is mint inspiratív szabályozást,⁵⁸ ez az ihlet viszont számos negatív és mind kutatói, mind jogalkalmazói aspektusból negatív konnotációkat is von maga után. A NetzDG-t ugyanis heves kritika érte a szólás szabadsági aggályok kapcsán, különösen arra tekintettel, hogy a platformok számára túlzottan szigorú követelményeket állapít meg a német szabályozás a jogellenes tartalmak levétele kapcsán, amely részben elősegítheti a platformok saját, szigorú cenzúráját is, hogy a rájuk rótt kötelezettségeknek biztosan meg tudjanak felelni.⁵⁹ Ezzel kapcsolatban gyakorlatilag az összes „Big Tech” cég fel is szólalt a törvényjavaslat születésekor és változtatásaiukor. A Twitter 2022-ben közleményt adott ki, amelyben a jogszabály teljes elutasítása mellett érvelt, azért, mert a platform szerint a törvény által megállapított kötelezettségek végül paradox-hatást érnek el, és nem a dezinformáció elleni eredményes harcot segítik elő, hanem lényegében korlátozzák a platformokon jelen lévő véleménypluralitást és szólás szabadságot.⁶⁰ A Twitter azt is kiemelte, hogy az átláthatósági jelentések kétélű fegyverként szolgálhatnak; ugyan valóban fontos riportmechanizmust ír elő a törvény, a dezinformálni kívánó álhírter-

jesztők számára hozzáférhetővé válnak a platform mechanizmusai, amelyek tanulmányozásával könnyedén kijátszhatják a Twitter szabályait és moderálási tevékenységét.⁶¹ A Google sajátos helyzetbe keveredett, ugyanis 2023 májusában a platformnak el kellett távolítania Braziliában a honlapjáról egy olyan linket, amely a 2630-as törvényjavaslat, más néven az álhírekről szóló törvény ellen érvelt.⁶² A link egy olyan információkat tartalmazó webhelyre mutatott, ahol a törvényről azt állították, hogy a törvény zavart keltene a közvéleményben és felszólította a felhasználókat, hogy lépjenek kapcsolatba kongresszusi képviselőikkel, hogy felszólaljanak a jogszabály ellen.⁶³ A Google a link eltávolítása után aggodalmát fejezte ki a platform felhasználóinak jogai kapcsán, illetve jelezte, hogy a törvény veszélyt jelenthet a digitális ökoszisztémára nézve.⁶⁴

A közvélemény viszont más állásponton van. Egy 2023. júniusi felmérés szerint, amelyet a braziliai DataSenado kutatócég tett közzé, a lakosság 72%-a tartja valós veszélynek és tart az álhírekről, és mindössze 7%-a volt a megkérdezettek teljesen ellentétes véleményen.⁶⁵ A felmérésből, amelyet 2068 lakos telefonos megkérdezéséből szerzett adatokkal állítottak össze, az is kiderül, hogy a megkérdezettek 80%-a úgy gondolja, hogy a fake newst és annak terjesztését szabályozó jogszabály visszaszorítaná a közösségi médián terjedő álhíreket.⁶⁶ Ezt az érzületet erősítette Kajuru szocialista képviselő is, aki beszédében hevesen kampányolt az álhírtörvény mellett, jelezve, hogy: „Semmi sem kézenfekvőbb, mint megakadályozni, hogy az úgynevezett közösségi hálózatok továbbra is a gyűlölet és a féltájékoztató erőközpontjaiként működjenek, anélkül, hogy felelősek lennének a negatív következményekért, az általuk okozott társadalmi halálesetekért, amelyek az iskolák biztonságától kezdve a demokráciánk egészségéig mindent érintenek.”⁶⁷

V. Következtetések

Randolfe RODRIGUES szenátort idézve, a brazil jogalkotói szándék egyértelmű és megkérdőjelezhetetlen: „Brazília nem lesz senki földje. Ők [a nagy techcégek] nem fogják itt büntetlenül azt csinálni, amit akarnak”⁶⁸ A törvény megkerülhetetlen hasonlóságokat mutat a DSA-val, ugyanakkor számtalan olyan szakaszt és rendelkezést is implementál, többek között a NetzDG mintájára, amelyek éles kritikát kaptak a szólás szabadság védelme és a horizontális platformszabályozás tekintetében. Jeffrey OMARI kifejezetten pesszimista álláspontja szerint a törvény teljesen mértékben eltéveszti a célt, mivel a platformokra helyezi hangsúlyt és kevésbé foglalkozik azokkal a személyekkel és szervezetekkel, akik az álhírek terjedését finanszírozzák a braziliai közösségimédia-platformokon.⁶⁹

Leila BARROST, a Bloco Parlamentar Democracia párt képviselőjének szavaival élve: „paradox valóságban élünk, ahol az információ bőséges, de az igazság egyre ritkábbnak tűnik.”⁷⁰ A kérdés viszont, hogy az álhírtörvény feloldja-e ezt a paradox helyzetet, különösen árnyalt választ igényel, és valószínűsíthető, hogy a jogalkalmazó kiemelt feladata lesz, hogy a cenzúrapolitikákat és a szisztematikus álhírterjesztési kampányokat a jog és a felhasználók védelmének figyelembevételével és tiszteletben tartásával egyensúlyozza. Azt a kérdést viszont, hogy a brazil álhírtörvény a francia, hamvában holt loi Avia, az erősen kritizált és a hozzáfűzött reményekhez fel nem érő német NetzDG vagy az előremutató és moderált DSA szerinti szabályozás útját követi, viszont a jövő kutatóinak lesz feladata megválaszolni.

Jegyzetek

1 Netzwerkdurchsetzungsgesetz vom 1. September 2017 (BGBl. I S. 3352).
2 Loi du 24 juin 2020 visant à lutter contre les contenus haineux sur internet.
3 STEIGER, Dominik: Protecting Democratic Elections Against Online Influence, „Fake News” and Hate Speech – The French Loi Avia and Loi No. 2018–1202, the German Network Enforcement Act and the EU’s Digital Services Act in Light of

the Right to Freedom of Expression. in: Stephanie SCHIEDER-MAIR – Alexander SCHWARZ – Dominik STEIGER (eds.): Nomos Verlagsgesellschaft, 2022. pp. 175–177.

4 Loi no. 2018-1202 du 22 décembre 2018 relative à la lutte contre la manipulation de l’information.

5 Online Harms White Paper: Full government response to the consultation, consultation, utóljára módosítva: 2020. december 15.

6 S.2125 - Bot Disclosure and Accountability Act of 2019.

7 Lásd: VESZELSZKI Ágnes: deepFAKEnews: Az információmanipuláció új módszerei. in: BALÁZS László (szerk.): Digitális kommunikáció és tudatosság. Hungarovox Kiadó, 2021, pp. 93–105.

8 Californian Elections Code: §20010; FERRARO, Matthew F.: Deepfake Legislation: A Nationwide Survey – State and Fe-

- deral Lawmakers Consider Legislation to Regulate Manipulated Media. WilmerHale report, pp. 9–10.
- 9** Online Electioneering Transparency and Accountability Act, MD SB875.
- 10** Protection from Online Falsehoods and Manipulation Act 2019, no. 18 of 2019.
- 11** A szingapúri és indiai szabályozáshoz lásd: SHARMA, Vijaylaxmi – SINGH, Prabhpreet: Legitimacy of fake news regulations on touchstone of freedom of speech and expression: a comparative study of Singapore and India. *International Journal of Private Law*, 2020/10(2-4).
- 12** Information Technology (Intermediary Guidelines and Digital Media Ethics Code) Rules, 2021.
- 13** Treasury Laws Amendment (News Media and Digital Platforms Mandatory Bargaining Code) Act 2021.
- 14** Projeto de Lei n° 2630, de 2020.
- 15** GALT, Renata: *Telegram Brazil Distorts Fake News Bill and Talks about Censorship*. <https://www1.folha.uol.com.br/internacional/en/brazil/2023/05/telegram-brazil-distorts-fake-news-bill-and-talks-about-censorship.shtml> [2023.05.10].
- 16** PAUL, Kari: *Brazil receives pushback from tech companies on 'fake news' bill*. <https://www.theguardian.com/world/2023/may/03/alphabet-google-fake-news-law> [2023.05.03].
- 17** Brazília lakossága a legutóbbi, 2021-es mérés szerint 214,3 millió fő.
- 18** Ehhez lásd: AREAL, João: *'Them' without 'us': negative identities and affective polarization in Brazil*, Political Research Exchange 2022/4(1); CHAGAS, Viktor et al.: *Far-Right Digital Activism in Polarized Contexts: A Comparative Analysis of Engagement in Hashtag Wars, Media and Communication 2022/10(4)*. Utóbbi különösen jelentős, tekintettel arra, hogy a Bolsonaro kampányát érintő „hashtag”-háború káros társadalmi hatásait mutatja be.
- 19** Statista: Internet usage penetration in Brazil in 2022, by age group. <https://www.statista.com/statistics/254724/age-distribution-of-internet-users-in-brazil/> [2022.07.20].
- 20** Statista: Internet penetration rate in the European Union from 2019 to 2021, by country. <https://www.statista.com/statistics/1246141/eu-internet-penetration-rate/> [2022.12.13].
- 21** Statista: Most popular social media platforms in Brazil as of 3rd quarter 2022, by usage reach. <https://www.statista.com/statistics/1307747/social-networks-penetration-brazil/> [2023.03.01].
- 22** TOMAZ, Tales: *Brazilian Fake News Bill: Strong Content Moderation Accountability but Limited Hold on Platform Market Power*. *Javnost – The Public*, 2023/30:2, p. 253.; CANAVILHAS, João – DE MENDONÇA Jorge, Thais: *Fake News Explosion in Portugal and Brazil the Pandemic and Journalists' Testimonies on Disinformation, Journalism and Media 2022/3*, pp. 52.
- 23** AMATO, Lucas Fucci et al.: *Democratic legitimization rough the electoral procedure: fake news and electronic voting in contemporary Brazil*. in: DA FONSECA, Gabriel Ferreira et al. (eds.): *Contemporary Socio-Legal Studies: Empirical and Global Perspectives, Faculdade de Direito Universidade de São Paulo*. Portal de Livros Abertos, 2023, pp. 246–266.
- 24** OMARI, Jeffrey: *Taking Aim at „Fake News”: Brazil's Legislative Agenda for Online Democracy*. *St. Louis University Law Journal*, 2021/66(1), pp. 125–127; SINGH, Prabhpreet – KUQI, Driton – SHARMA, Vijaylaxmi: *Regulating Fake News In Transnational Jurisdiction: A Comparative Study Of Brazil And Argentina*. *Journal of Liberty and International Affairs 2023/9(1)*, p. 329.
- 25** DIAS, Tatiana: *Big techs abraçaram Bolsonaro em ofensiva contra PL das Fake News*. <https://www.intercept.com.br/2023/04/25/big-techs-abracaram-bolsonarismo-em-ofensiva-contra-pl-das-fake-news/> [2023.04.25.]
- 26** JORDÃO, Eduardo et al. (eds.): *Estratégias Contra Fake News: Dados Empíricos Do Combate Travado Por Legisladores e Juizes*. FGV Direito Rio, 2022, pp. 31–52.
- 27** Különösen a maszkviselés kapcsán indult dezinformációs kampány, ehhez lásd: FALCÃO, Paula – DE SOUZA, Aline Batista: *Pandemia de Desinformação: As Fake News No Contexto Da Covid-19 No Brasil*, *Revista Eletrônica de Comunicação, Informação e Inovação Em Saúde 2021/15(1)*.
- 28** CANAVILHAS, João – DE MENDONÇA Jorge, Thais i. m. pp. 52–65.
- 29** Projeto de Lei no. 2630, de 2020.
- 30** TOMAZ, Tales i. m. pp. 254–255.
- 31** Uo.
- 32** Uo. p. 255.
- 33** SENADO Federal: *Projeto de Lei no 2630, de 2020, documentos*. <https://www25.senado.leg.br/web/atividade/materias/-/materia/141944>. [2022.03.30.]
- 34** Projeto de Lei no. 2630, de 2020.
- 35** Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 Rendelete a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet) (2022.10.19.).
- 36** <https://www.uol.com.br/tilt/noticias/redacao/2023/03/06/lei-de-servicos-digitais-europa-pl-das-fake-news.htm>, TOMAZ 259–261.
- 37** Vö.: DSA Pr. (1)–(2).
- 38** Projeto de Lei no. 2630, de 2020, 1. cikk.
- 39** Ehhez még vö.: NetzDG 1. § (2) bekezdés. Érdekeség, hogy a NetzDG, az eredeti brazil álhírtörvényt megelőzve, szintén 2 000 000 felhasználóhoz kötötte a kötelezettségek alkalmazását.
- 40** Texto Inicial do projeto de Lei no. 2630, de 2020.
- 41** BIANCHI, Tiago (Statista): *Brazil: usage of selected mobile messaging apps 2018–2022*. <https://www.statista.com/statistics/798131/brazil-use-mobile-messaging-apps/>. [2022.10.13.]
- 42** Uo.
- 43** MEHTA, Ivan: *Telegram introduces end-to-end encrypted video calls*. <https://thenextweb.com/news/telegram-introduces-end-to-end-encrypted-video-calls> [2020.08.14.]. A Telegram veszélyeinek bemutatásához lásd: URMAN, Aleksandra – KATZ, Stefan: *What they do in the shadows: examining the far-right networks on Telegram*. *Information Communication and Society*, 2020/25(1), pp. 1–20.
- 44** Texto Inicial do projeto de Lei no. 2630, de 2020, 5. cikk IX.pont.
- 45** Ehhez lásd: WIJERMARS, Mariëlle – LOKOT, Tetyana: *Is Telegram a „harbinger of freedom”? The performance, practices, and perception of platforms as political actors in authoritarian states*. *Post-Soviet Affairs*, 2022/38(1–2), pp. 125–145.
- 46** AL-RAWI, Ahmed: *News loop-holing: Telegram news as portable alternative media*. *Journal of Computational Social Science*, 2022/5, pp. 949–968.
- 47** Ehhez lásd: Kovács Andrea: *Botok, automatizált fiókok a közösségi médiában*. in NAGY Marianna – FAZEKAS Marianna (szerk.): *Jogi Tanulmányok 2022*. Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2022, pp. 209–223.
- 48** DSA 14. cikk (1); (5)–(6) bekezdések.
- 49** DSA 15. cikk, azzal a különbséggel, hogy az európai szabályozás a féléves jelentéstételi kötelezettséggel szemben legalább évi egy jelentés közlését írja elő.
- 50** Vö.: DSA 15. cikk (1) bekezdés.
- 51** Sanchez v. France App no. 45581/15 (ECTHR, 15 May 2023); GOSZTONYI Gergely – LENDVAI Gergely Ferenc: *Sanchez kontra Franciaország, avagy felelős-e a közszereplő a falára érkezett kommentekért? Állam- és Jogtudomány, 2023 (megjelenés alatt)*.
- 52** Vö.: HARTING, Caroline: *Trump's Twitter Channel Is a Public Forum*. <https://news.columbia.edu/news/trump-twitter-first-amendment> [2019.07.09.].
- 53** DSA 74. cikk (1) bek.
- 54** TOMAZ, Tales i. m. 259.
- 55** PAPP János Tamás: *A közösségi média szabályozása a demokratikus nyilvánosság védelmében*. Wolters Kluwer, 2022.
- 56** GOSZTONYI Gergely: *Cenzúra Arisztotelésztől a Facebookig*. Gondolat Kiadó, 2022.
- 57** Ehhez bővebben lásd: PECH, Laurent: *The Concept of Chilling Effect. Its untapped potential to better protect democracy, the rule of law, and fundamental rights in the EU*. Open Society European Policy Institute, 2021.
- 58** TOMAZ, Tales i. m. 259.
- 59** TWOREK, Heidi – LEERSEN, Paddy: *An Analysis of Germany's NetzDG Law*. *Transatlantic WG*, 2019, pp. 2–4.
- 60** Twitter: *PL 2630/2020 deixou de ser sobre combater as fake news*. https://blog.twitter.com/pt_br/topics/company/2022/pl-2630-2020-deixou-de-ser-sobre-combater-as-fake-news [2022.02.24.]
- 61** Uo.
- 62** AL JAZEERA: *Brazil's 'fake news' bill sparks outcry from tech giants*. <https://www.aljazeera.com/news/2023/5/2/brazil-fake-news-bill-sparks-outcry-from-tech-giants>. [2023.05.02.]
- 63** Uo.
- 64** Uo.
- 65** DataSenado. *Pesquisa DataSenado: Redes sociais e notícias falsas*. 2023 június. 3.
- 66** DataSenado 5.
- 67** Agência SENADO: *Kajuru alerta sobre riscos da falta de regulação contra fake news*. <https://tinyurl.com/2p848f79>. [2023.05.09.].
- 68** Agência Senado: *Saneamento básico: líderes governistas debatem decretos com ministros*. <https://tinyurl.com/32xac7c6>. [2023.05.09.].
- 69** OMARI, Jeffrey: *Undercutting Internet Governance in Brazil*. <https://verfassungsblog.de/undercutting-internet-governance-in-brazil/>. [2020.07.19.].
- 70** Agência SENADO: *Dia da Imprensa: Combate às fake news é desafio, apontam jornalistas*. <https://tinyurl.com/3aed99tk>. [2023.06.02.].